

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра етнології і археології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Історія та археологія»

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні
кафедри етнології і археології
Протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Методика історико-археологічних досліджень
Викладач (-і)	Кочкін Ігор Тарасович
Контактний телефон викладача	+380983182744
E-mail викладача	ihor.kochkin.i@pnu.edu.tua
Формат дисципліни	Лекційні, практичні, індивідуальні заняття. Самостійна робота.
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС (180 год.)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/
Консультації	присутні
2. Анотація до курсу	
<p>Навчальний курс «Методика історико-археологічних досліджень» посідає чільне місце в системі фахової підготовки істориків та археологів спеціальності 032 «Історія та археологія». Разом з історіографією, спеціальними історичними дисциплінами та джерелознавством «Методика історико-археологічних досліджень» утворює пізнавальну систему історичної науки, оволодіння якою є одним з пріоритетних завдань у справі виховання кваліфікованого науковця.</p> <p>«Методика історико-археологічних досліджень» як початкова дисципліна була включена до навчального плану спеціальності "Історія та археологія" для підготовки фахівців з археології та історії. Викладання методики історико-археологічних досліджень як навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах передбачає знайомство з методами археологічних досліджень: археологічною розвідкою, проведенням розкопок, польовою фіксацією археологічних матеріалів, основами ведення польової документації. Вивчаючи методи охоронних та рятувних робіт у зонах руйнації археологічних пам'яток, як під впливом антропогенних факторів (новобудови), так і природних, передбачається знайомство з методами їх реставрації та реконструкції.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета: Викладання цієї дисципліни має на меті ознайомити студентів з методикою отримання речових джерел з історії, а також забезпечити формування основних навичок роботи з речовими джерелами. Курс "Методики історико-археологічних досліджень" повинен дати знання з теорії та методики археологічних досліджень, інформацію про комплекси речових історичних джерел та методи роботи з ними.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • подати студентам системний виклад матеріалу курсу „Методика історико-археологічних досліджень”; • розкрити основні методи польових археологічних досліджень; • сприяти безпосередньому контакту студентів з потенціалом речових джерел з археології . <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати</p> <ul style="list-style-type: none"> • основні теоретико-методологічні засади методики польових археологічних досліджень як спеціальної галузі історичної науки; • предмет, завдання, функції та структуру методики польових археологічних досліджень; • методику археологічного дослідження; 	

- інформаційний потенціал речових джерел з археології України;
- оволодіти практичними навичками роботи з речовими джерелами і науковою літературою;
- опанувати необхідні знання, пов'язані з виявленням археологічних пам'яток під час археологічних розвідок;
- засвоїти методику проведення археологічних розкопок могильників та поселень;
- ознайомитись з основами фіксації археологічних матеріалів;
- набути навички ведення польової документації;
- знати основні етапи роботи з речовим джерелом в ході історичного дослідження.

вміти

- застосовувати методику пошуку, виявлення та критики речового джерела;
- систематизувати і класифікувати археологічні пам'ятки;
- описувати археологічну пам'ятку і вести польову документацію;
- формувати джерельну базу дослідження;
- інтерпретувати інформацію речового джерела.
- працювати з речовими джерелами і науковою літературою з археології;
- виявляти археологічні пам'ятки під час археологічних розвідок;
- проводити згідно певної методики археологічні розкопки могильників та поселень;
- вести попередню консервацію та реставрацію археологічних матеріалів;
- вести польову документації археологічної експедиції

4. Результати навчання (компетентності)

У результаті вивчення курсу «Методика історико-етнографічних досліджень» студент має набути таких **компетенцій**:

- розкрити базові складові наукового дослідження через призму польових археологічних досліджень;
- володіння основними засадами організації польової археологічної експедиції, видами і методами польових досліджень, правилами ведення польових документів, правилами і вимогами опрацювання та оформлення польових археологічних матеріалів;
- практичні навички роботи з речовими джерелами і науковою літературою;
- вміння виявляти археологічні пам'ятки під час археологічних розвідок;
- оволодіння методикою проведення археологічних розкопок могильників та поселень;
- здійснювати попередню консервацію та реставрацію археологічних матеріалів;
- набути навички ведення польової документації.
- виявлення основних закономірностей розвитку археології України.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу					
Вид заняття			Загальна кількість годин		
лекції			30		
семінарські заняття / практичні / лабораторні			30		
самостійна робота			120		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий		
VI	032 Історія та археологія	III	вибірковий		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма	Література	Завданн	Вага	Термін

	заняття		я, год	оцінки	виконання
Тема 1. Вступ до курсу. Зародження польової археології. Вивчення археологічних пам'яток у XVIII-XIX ст. в Україні та Прикарпатті. Перші археологічні товариства. Розвиток польової археології в XX ст. археологічні пам'ятки. Відкриті листи. Система охорони археологічних пам'яток. Методи археології. Археологічні установи. Предмет польової археології. Археологічні пам'ятки та їх класифікація. Материк. Культурний шар. Археологічна стратиграфія. Одношарові та багат шарові пам'ятки. Закриті комплекси. Перекопи. Профілі. Стратиграфічні яруси. Споруди. Датування споруд. Будівельні періоди. Давні поховання. Могильні ями і споруди. Поховальний обряд. Кострища. Питання, які вивчають за залишками давніх поселень та поховань. археологічні комплекси. Вивчення місцевості. Випадкові знахідки та скарби.	Лекція; Семіна рське заняття СР	Археологія України для студентів спеціальності 02.07.00."Історія" (Уклад. Н.М.Кравченко. - К.-РНМК.- 1993.- 36 с. Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізник, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін. – К. : Либідь, 2005. – 504 с. Винокур І.С., Телегин Д.Я. Археологія України. – К., 1994. Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. – К., 2001. Готун І.А., Качуренко В.Ю., Максимов В.В., Моргаєнко К.О. Новобудовні археологічні експедиції в контексті господарського судового процесу: Методичний посібник. – К., 2005. Закон України “Про культурну спадщину”. – К., 2000 Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генєга та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 304 с.	4; 2; 10	5/5	Впродовж семестру
Тема 2. Польові археологічні роботи. Види робіт. Розвідки, наукові та охоронні дослідження. Експертні роботи. Експедиційне спорядження та обладнання.	Лекція; Семіна рське заняття СР	Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони історико-культурного середовища: Зб. док. – К., 2002.	4; 4; 8	5/5	Впродовж семестру

<p>Топографія в польових археологічних дослідженнях. Різновиди карт. Масштаби карт. Проміри по карті. Зображення рельєфу. Визначення точки стояння. Види археологічних карт. Вимір прямих ліній на місцевості. Компас. Нівелір. Бусоль. Теодоліт. Їх використання. Зйомка плану археологічної пам'ятки. Способи зйомки планів. Зйомка рельєфу. Місце розташування табуру та організація побуту. Правила техніки безпеки під час проведення розвідок. Загальні правила техніки безпеки під час проведення земляних робіт; особливості правил техніки безпеки під час використання землерийних механізмів. Правила техніки безпеки під час камеральних робіт. Правила внутрішнього розпорядку експедиції. Санітарно-гігієнічна безпека польового табуру.</p>		<p>Курінний П.П. Історія археологічного знання про Україну. Полтава, 1994 Мезенцева Г. Дослідники археології України. – Чернігів, 1997.</p>			
<p>Тема 3. Завдання розвідок. Види розвідок. Підготовка до розвідки. Визначення маршруту. Спорядження. Прийоми пошуків: закономірність розташування та ознаки пам'ятників. Особистий огляд місцевості. Пошук культурного шару.</p>	<p>Лекція; Семіна рське заняття СР</p>	<p>Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999. Пустовалов С.Ж. Про удосконалення методики розкопок курганів доби бронзи // Археологічні</p>	<p>4; 4; 8</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>

<p>Опитування населення. Топоніми та гідроніми. Підйомний матеріал. Знімання плану. Опис пам'ятки. Авіарозвідка. Підводна розвідка. Документація розвідок. Пошук поселень різних епох. Розвідка городищ та культурних шарів у стародавніх містах. нагляд за земляними роботами. Пошук могильників. Пошук обрядових місць. Дендрогліфи та геогліфи. Петрогліфи. Розвідки систем укріплень. Збирання свідчень про скарби.</p>		<p>дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.</p>			
<p>Тема 4. Археологічна пам'ятка як історичне джерело. Археологічні пам'ятки та їх класифікація. Поняття «культурний шар». Поняття про стратиграфію. Поняття «денна поверхня». Одношарові та багатшарові пам'ятки. Археологічний комплекс відкритий та закритий.</p>	<p>Лекція; Семіна рське заняття СР</p>	<p>Москаленко О.Ю. Польова археологічна практика: Навчальний посібник / О.Ю. Москаленко, М.В. Семенова. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. – 124 с. Пустовалов С.Ж. Про удосконалення методики розкопок курганів доби бронзи // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.</p>	<p>4; 2; 10</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>
<p>Тема 5. Організація польових робіт. «Відкритий лист» та «дозвіл» на проведення робіт .Види польових археологічних досліджень. Спорядження та знаряддя. Польова документація. Техніка безпеки під час археологічних робіт. Внутрішній розпорядок археологічного табору.</p>	<p>Лекція; Семіна рське заняття СР</p>	<p>Москаленко О.Ю. Польова археологічна практика: Навчальний посібник / О.Ю. Москаленко, М.В. Семенова. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. – 124 с.</p>	<p>4; 2; 10</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>

<p>Тема 6. Розкопки могильників. Інструменти для проведення робіт. Відкриття плям, речей та споруд. Форми поховальних ям. Підбої, земляні склепи. Прийоми розкриття поховальних ям. Принцип “insitu”. Розчистка кістяка. Трупоспалення. Розкопки курганів. Обмір кургану. Вивчення конструкції насипу. Бровки. Ровики. Впускні поховання. Кенотафи. Кострище та його опис. Розчистка кострища та знахідок. Різновиди прийомів розкопок курганів. Механізація праці під час дослідження курганів. Техніка безпеки.</p>	<p>Лекція; Семіна рське заняття СР</p>	<p>Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони історико-культурного середовища: Зб. Док. – К., 2002. Методичні рекомендації з польової антропології / Козак О. Д., Потехіна І. Д., Слободян Т., Гупало В. Д. Львів. НДЦ "Рятівна археологічна служба" ІА НАН України, 2019. 108 с. Методичні рекомендації до проведення археологічної практики (для студентів історичного факультету) /Укл.: Михайлина Л.П., Пивоваров С.В., Водний І.П.- Чернівці: Рута.- 1994.- 37 с. Сегеда С. П. Методика збирання та транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Археологічні відкриття в Україні 1997–1998 рр. К., 1998. С. 189—190.</p>	<p>4; 4; 10</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>
<p>Тема 7. Основні етапи первинного польового опрацювання рухомих артефактів: очистка, шифрування, складання польового опису. Основні правила виконання первинних камеральних процедур; підготовка рухомих</p>	<p>Лекція; Семіна рське заняття СР</p>	<p>Винокур І.С., Телегин Д.Я. Археология України. – К., 1994. Відейко М.Ю. Археология в Інтернеті. Довідник. – К., 2001. Закон України “Про культурну спадщину”. – К., 2000.</p>	<p>2; 2; 12</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>

<p>артефактів до транспортування. Реставрація та консервація рухомих артефактів: основні правила та сучасні методики. Статистичні підрахунки під час камеральних робіт.</p>		<p>Корнієнко П. Л. Креслярська та фотографічна фіксація археологічних об'єктів. Археологія. 1993. № 1. С. 130—139. Лозинський В.В. Топографічне та картографічне креслення. Методичні рекомендації до лабораторних робіт з креслення. Львів, 2009. 52 с.</p>			
<p>Тема 8. Камеральна обробка рухомих артефактів. Первинна консервація та обробка знахідок. Етапи камеральної обробки археологічного матеріалу. Відбір зразків для датування та аналізу.</p>	<p>Лекція; Семінарське заняття СР</p>	<p>Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999.</p>	<p>2; 2; 14</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>
<p>Тема 9. Складання археологічного звіту. Порядок складання та здачі археологічного звіту. Складові частини археологічного звіту.</p>	<p>Лекція; Семінарське заняття СР</p>	<p>Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. – К., 1999. Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / О. Титова (упоряд.). – К., 1996. – 85 с. Словник-довідник з археології / Редактор-укладач Н.О. Гаврилюк. Київ: Наукова думка. 1996. 430 с.</p>	<p>2; 2; 12</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>
<p>Тема 10. Методика розкопок поселень та городищ. Методика вивчення</p>	<p>Семінарське заняття СР</p>	<p>Забавін В. О., Небрат С. Г. Методика польових досліджень пам'яток археології</p>	<p>4; 12</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>

<p>палеолітичних поселень. Методика вивчення неолітичних, мезолітичних та поселень бронзового віку. Особливості вивчення трипільських поселень. Методика вивчення античних міст. Методика вивчення давньоруських міст, городищ, поселень.</p>		<p>Північно-Східного Приазов'я : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія». — Маріуполь : МДУ, 2021. 240 с. Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / О. Титова (упоряд.). — К., 1996. — 85 с. Словник-довідник з археології / Редактор-укладач Н.О. Гаврилук. Київ: Наукова думка. 1996. 430 с.</p>			
<p>Тема 11. Методика дослідження поховальних пам'яток. Розкопки поховальних ям та розчистка кістяка. Розкопки курганного насипу. Розчистка вогнища та знахідок. Різновиди прийомів розкопок курганів.</p>	<p>Семінарське заняття СР</p>	<p>Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. — К., 1999.</p>	<p>2; 14</p>	<p>5/5</p>	<p>Впродовж семестру</p>
6. Система оцінювання курсу					
<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Поточне оцінювання студентів відбувається за 5-бальною шкалою у випадку усних виступів на семінарських заняттях із подальшим накопиченням балів задля допуску до складання іспиту. Найменшою для допуску може бути кількість балів 25, найбільшою – 50. У такий спосіб оцінюються усі різновиди індивідуальної (лабораторної) та самостійної роботи, яка може також оцінюватися за 10-бальною шкалою, в залежності від рівня складності завдань</p>				
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Письмова робота оцінюється за 10-бальною шкалою. До письмових робіт відносяться також будь-які інші види не аудиторної роботи, котрі передбачають написання самостійного авторського твору. У такому випадку вони оцінюються за 5-бальною шкалою</p>				
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Виступи на семінарських заняттях оцінюються за 5-бальною шкалою. Активна участь на занятті може оцінюватися у один додатковий бал</p>				

Умови допуску до підсумкового контролю	Допуск до підсумкового контролю передбачений за умов відсутності жодної заборгованості за лекційні і семінарські заняття та наявності не менше 25 балів, зароблених у різний спосіб під час практичних занять. Заборгованість ліквідується у часі консультативних годин викладача, відповідно до встановленого з ним графіка та форм відпрацювання, які носять індивідуальний для кожного студента характер
7. Політика курсу	
<p>Для успішного проходження курсу та складання контрольних заходів необхідним є вивчення навчального матеріалу за кожною темою. Специфіка курсу здебільшого передбачає оволодіння основним понятійним апаратом у рамках наукового семінару. Кожен студент повинен ознайомитися і дотримуватись Положенню про академічну доброчесність Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Статуту і Правил внутрішнього розпорядку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Зокрема, для успішного засвоєння навчального матеріалу студент зобов'язаний:</p> <ul style="list-style-type: none"> – не запізнюватися на заняття; – не пропускати заняття, а в разі хвороби надати довідку; – самостійно вивчити матеріал пропущеного заняття; – конструктивно підтримувати зворотній зв'язок на всіх заняттях; – брати активну участь у навчальному процесі; – своєчасно і акуратно виконувати завдання для самостійної роботи; – відключити мобільний телефон під час занять; – бути терпимим і доброзичливим до однокурсників та викладачів; <p>– будь-яке копіювання або відтворення результатів чужої праці, якщо тільки робота не має груповий формат, використання завантажених з Інтернету матеріалів кваліфікується як порушення норм і правил академічної доброчесності та передбачає притягнення винного до відповідальності, у порядку, визначеному чинним законодавством та Положенням про академічну доброчесність Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p>	
8. Рекомендована література	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. К., 2001. 2. Експериментальна археологія: завдання, методи, моделювання. Зб. наукових праць. – К.: Ліра, 2011. 3. Забавін В. О., Небрат С. Г. Методика польових досліджень пам'яток археології Північно-Східного Приазов'я : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія». — Маріуполь : МДУ, 2021. 240 с 4. Закон України «Про охорону археологічної спадщини». К.: Корвін-Пресс, 2004. 22 с. 5. Малеев Ю.М. Словник археологічних термінів. – К., 2001. 6. Мезенцева Г. Дослідники археології України. Чернігів, 1997. 7. Методика проведення наукової археологічної експертизи. Київ, 2015. 21 с. Порядок 8. Методика проведення польових археологічних досліджень. Київ, 2015. 24 с. Metod_pol_dosl.pdf 9. Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. К., 1999. 10. Сегеда С.П. Методика збирання та транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. К., 1999. 11. Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / О. Титова (упоряд.). – К., 1996. – 85 с. 12. Словник-довідник з археології / Редактор, укладач та керівник авторського 	

колективу Н.О.Гаврилюк. – К., 1996.
13. Чмихов М.О. Давня культура. – К., 1994.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 26. – С.361.

Закон України «Про охорону археологічної спадщини».
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

Закон України «Про охорону археологічної спадщини».
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>

Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини.

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/143-Ukrainian.pdf>

ВАЖЛИВІ УСТАНОВИ

Спілка археологів України <http://www.vgosau.kiev.ua/>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Archeology/texts.html

Інститут археології НАН України <https://www.iananu.org.ua/>

Викладач

Кочкін І.Т.